

**МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
Харківський національний медичний університет**

**ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ:
ПРОБЛЕМИ ТА СПОСОБИ
ЇХ ВИРІШЕННЯ**

Томілінські читання

*Матеріали VIII науково-практичної конференції
з міжнародною участю*

м. Харків, 30 жовтня 2025 року

Харків
ХНМУ
2025

УДК 614(477)(082)
Г 87

Затверджено
Вченою радою ХНМУ.
Протокол № 16 від 27.11.2025 р.

Редакційна колегія: О. А. Наконечна, К. Г. Помогайбо,
В. Г. Нестеренко, К. М. Сокол,
А. А. Подпрядова, Н. М. Мартиненко

Г87 **Громадське здоров'я в Україні: проблеми та способи їх вирішення
«Томілінські читання»** : матеріали VIII науково-практичної конференції
з міжнародною участю, Харків, 30 жовтня 2025 р. / Ред. кол.: О. А. Наконечна,
К. Г. Помогайбо, В. Г. Нестеренко та ін. Харків, 2025. 262 с.
<https://doi.org/10.5281/zenodo.17642172>

УДК 614(477)(082)

© Харківський національний
медичний університет, 2025
© О.А. Наконечна, К.Г. Помогайбо,
В.Г. Нестеренко та ін., 2025

ЗМІСТ

Секція 1.

ІСТОРІЯ МЕДИЦИНИ

Томілін В.Г., Томіліна Т.В.

Віктор Павлович Голік. Портрет заслуженого професора. Харківський національний медичний університет. До 80-річчя від дня народження завідувача кафедри ортопедичної стоматології (1996–2014 pp.) 12

Родинський Р.О., Зайцев В.В.

Обласна клінічна лікарня імені І. І. Мечникова під час першої світової війни та української революції (1914–1920) 14

Рябоконь Є.М., Рябоконь Р.Є.

Аналіз інтеграції дисциплін громадського здоров'я в підготовці лікаря-одонтолога на одонтологічному факультеті (1921–1927 pp.) 16

Романенко А.В.

Козацьке здоров'я 18

Рябоконь Є.М., Рябоконь Р.Є.

Теми громадського здоров'я у дипломних роботах майбутніх лікарів-одонтологів Харківського державного медичного інституту у 1920–1930-х роках ХХ століття 22

Перцева Ж.М.

Діяльність Д. М. Калюжного у контексті епідеміологічних викликів ХХ ст. 24

Martynenko N.M., Ozel Zeynep

Features of the organization and achievements of military medicine in the Arabic World during the middle ages 28

Секція 2.

ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Лехан В.М.

Методологія розробки індикаторів для первинної медико-санітарної допомоги 33

Сердюк О.І., Просолєнко Н.В., Парфьонова І.І.

Охорона здоров'я в умовах сучасних викликів..... 35

Донік О.М.

Сучасні тенденції та перспективи розвитку первинної медичної допомоги в Україні..... 37

Заславський Д.Д., Ейсмунд-Малєвич Г.А., Кий-Кокарєва В.Г.

Роль волонтерства та громадських організацій у системі охорони здоров'я в умовах війни 39

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СПРИЙНЯТТЯ І ПОДОЛАННЯ СТРЕСОВИХ СИТУАЦІЙ ЧЛЕНАМИ РОДИН ВІЙСЬКОВИХ

Мякина О.В.¹, Прокоф'єва О.О.², Вовк Ю.А.²

¹Харківський національний медичний університет, м. Харків, Україна

²Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, м. Запоріжжя, Україна

Військові конфлікти чинять глибокий соціально-психологічний вплив на суспільне та індивідуальне життя, що охоплює не лише військовослужбовців, й їхні родини, які часто є недооціненою категорією постраждалих.

З початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну у 2022 році країна зазнала безпрецедентних змін у соціальній, економічній та психологічній сферах. Велика кількість громадян стали внутрішньо переміщеними особами або вимушено залишили країну. Ці події супроводжуються колективною психотравмою, зростанням тривожності, депресивних та посттравматичних симптомів серед населення. Психічне благополуччя стало визначальним чинником громадського здоров'я в умовах кризи, адже воно безпосередньо впливає на адаптивність, економічну активність, соціальну згуртованість та інші індикатори суспільної стабільності.

Особливо це стосується членів сімей військовослужбовців, які постійно перебувають у стані тривоги та психоемоційного напруження, що формує особливі умови їхнього існування та розвитку.

Звичні механізми психологічного самозахисту виявляються недостатніми, що призводить до підвищеної вразливості, розвитку тривожних і депресивних станів, емоційного виснаження, проблем у сімейних стосунках та труднощів із соціальною адаптацією [1].

Актуальність нашого дослідження обумовлена тим, що в Україні в умовах війни кількість сімей, які стикаються з наслідками стресових перевантажень, стрімко зростає. Водночас, незважаючи на важливість проблеми, система психологічної підтримки для родин військовослужбовців ще не має достатньо цілісної, комплексної структури. Вона потребує розробки ефективних програм, які враховували б як індивідуальні особливості сприйняття стресу, так і соціальні чинники, зокрема роль соціальної підтримки, спільнот взаємодопомоги та доступності сучасних форм консультування [2; 3]. Відсутність адаптованих до українських реалій програм психологічної допомоги значно підвищує ризик формування посттравматичних розладів, поглиблення депресивних станів та соціальної дезадаптації. Саме тому сучасні дослідження у сфері психології мають не лише теоретичне, й гостре практичне значення, адже спрямовані на пошук рішень, що можуть зменшити негативний вплив стресу на цю вразливу соціальну групу [2].

Проблематика цього дослідження полягає у необхідності чіткого визначення психологічних особливостей сприйняття та подолання стресових ситуацій членами родин військових. Наукові роботи демонструють, що одними з найсильніших дестабілізуючих факторів є відчуття безсилля, невизначеності та соціальної ізоляції [4; 1]. Тривалий вплив цих факторів призводить до зростання емоційної напруженості та до формування у членів родин військовослужбовців специфічних стратегій копінгу, які не завжди є онструктивними.

Тому важливим завданням є дослідження не тільки негативних наслідків стресу, й вивчення ефективних механізмів подолання, які можуть бути підґрунтям для створення сучасних психотерапевтичних і психоосвітніх програм.

Мета нашого дослідження полягає у вивченні психологічних особливостей сприйняття та стратегій подолання стресових ситуацій членами родин військовослужбовців, також у формулюванні практичних рекомендацій щодо вдосконалення програм психологічної допомоги.

Огляд наукової літератури свідчить, що проблема стресових чинників і копінг-стратегій у родинах військовослужбовців активно досліджується як українськими, так і зарубіжними науковцями. Встановлено, що тривала невизначеність є одним із головних джерел деструктивних емоційних переживань [3; 5]. Дружини військових часто демонструють симптоми депресії та емоційного вигорання, тоді як у дітей виникають труднощі в навчанні, соціалізації та підтримці психоемоційної стабільності [6; 7]. Соціальна ізоляція додатково посилює психологічне навантаження, адже відсутність підтримки й комунікаційного середовища погіршує відчуття контролю над власним життям [5]. Водночас дослідження зарубіжних авторів підтверджують, що ефективна соціальна підтримка може стати вирішальним фактором у процесі адаптації: вона знижує рівень стресу, сприяє розвитку життєстійкості та підвищує загальну психологічну стійкість [8–10].

Участь у дослідженні взяли 37 членів родин військовослужбовців, які проходили короткострокову програму психологічної реабілітації. Дані оброблялися методами описової статистики з використанням середніх показників та порівняльного аналізу.

Результати цього дослідження показали, що більшість респондентів мали високий рівень суб'єктивного стресу, виміряний за шкалою PSS-10. У дружин військовослужбовців виявлено симптоми тривожності та депресії за шкалою DASS-21, що підтверджує тенденцію до емоційного виснаження. Діти військових демонстрували підвищений рівень тривожності, проблеми зі сном, труднощі у навчанні та соціальній адаптації. Такі результати узгоджуються з даними інших наукових досліджень [7; 8] і свідчать про необхідність підвищеної уваги до психологічного благополуччя членів родин військових.

Разом із тим нами виявлено, що попри високий рівень стресу значна частина учасників застосовувала конструктивні копінг-стратегії. Найбільш поширеними були активне вирішення проблем, пошук соціальної підтримки та позитивна переоцінка ситуацій. Важливим результатом стало підтвердження вирішальної ролі соціальної підтримки: аналіз за MSPSS продемонстрував, що наявність соціальної мережі значно підвищує життєстійкість та психологічну адаптацію респондентів. Це свідчить про те, що саме соціальні ресурси можуть стати найефективнішим механізмом подолання наслідків стресу.

Обговорення результатів дослідження дозволяє зробити висновок, що система психологічної допомоги родинам військовослужбовців повинна бути спрямована на зміцнення соціальних зв'язків і розвиток адаптивних стратегій подолання стресу. Ефективними формами роботи можуть бути групи взаємопідтримки, психоосвітні програми, сімейна психотерапія, також використання цифрових платформ, які забезпечують доступність допомоги навіть у віддалених регіонах [3]. Запровадження таких заходів дозволить не лише знизити рівень стресу, й допоможе родинам зберегти відчуття контролю над життям і сформувати позитивне бачення майбутнього.

Узагальнюючи результати нашого дослідження, можна стверджувати, що члени родин військовослужбовців належать до соціальної групи з високим ризиком розвитку психоемоційних розладів. Основними чинниками стресу є невизначеність, страх за життя близьких та соціальна ізоляція. Проте наявність конструктивних копінг-стратегій і соціальної підтримки суттєво підвищує їхню адаптивність. Тому сучасна система психологічної допомоги повинна орієнтуватися на інтеграцію традиційних методів і новітніх технологій, створюючи умови для комплексної підтримки родин військових. Важливим є розроблення державних і громадських програм, спрямованих на психоосвітню роботу, профілактику емоційного вигорання, формування мереж взаємодопоміжки та розвиток цифрових платформ психологічної допомоги.

Література:

1. Жигун Л. М., Берегова Н. П. Соціально-психологічна підтримка сімей військовослужбовців в Україні. *Психологічні студії*. 2022. № 3. С. 56–72. DOI: <https://doi.org/10.32405/2617-7118-2022-3-56-72>
2. Агаєв Н. А. Стратегії психологічної підтримки сімей військовослужбовців в умовах військового конфлікту. *Наукові праці НАН України*. 2021. № 5. С. 134–142. URL: DOI: <https://doi.org/10.15407/nipn2021.05.134>
3. Дідик Н. Ф. Соціально-психологічна підтримка членів родин військовослужбовців як чинник впливу на морально-психологічний стан бійця під час виконання завдань у зоні АТО. *Український психологічний журнал*. 2018. № 1(7). С. 41–57. DOI: <https://doi.org/10.5749/ukrpsychj.2018.1.07>
4. Дворник М. С. Психологічна допомога засобами електронної комунікації в кризових ситуаціях. *Психологія і особистість*. 2020. № 1(23). С. 172–183. URL: <https://psychologyjournal.com.ua/article/view/172>
5. Глазка Н. Д. Психологічна допомога родинам військових у кризових умовах. *Вісник психології та соціальної роботи*. 2021. № 2. С. 91–104. URL: http://vpsrw.kiev.ua/2021/2_21/Article_Glazka.pdf
6. Гуменюк О. В., Ковальчук Л. П. Адаптація та психометричні властивості багатомірної шкали соціальної підтримки (MSPSS) в українській вибірці. *Психологія і суспільство*. 2018. № 4(72). С. 112–125. URL: <https://psyandsocjournal.com.ua/article/view/125>
7. Прокоф'єва О. О., Кононенко О. І., Кононенко А. О., Базиленко К. П., Медянова О. В. Соціальна акомодация та життєстійкість як ресурси виживання в умовах війни. *Наукові інновації та передові технології. Серія «Психологія»*. 2023. № 11(25). С. 677–688. URL: <https://innotech-journal.com.ua/article/view/688>
8. Tsukrovych K.K., Otto A.R., Joiner T.E. Cognitive-behavioral therapy for PTSD in military personnel. *Journal of Clinical Psychology*. 2015. Vol. 71(12). P. 1136–1148. URL: DOI: <https://doi.org/10.1002/jclp.22266>
9. Sayer N.A., Friedemann-Sánchez G., Spoont M., Murdoch M., Parker L.E., Chiro C., Rosenheck R. Qualitative study of PTSD treatment initiation among veterans. *Psychiatry*. 2017. Vol. 80(3). P. 201–217. URL: DOI: <https://doi.org/10.1080/00332747.2017.1309423>
10. Cohen S., Kamarck T., Mermelstein R. A global measure of perceived stress. *Journal of Health and Social Behavior*. 1983. Vol. 24(4). P. 385–396. DOI: <https://doi.org/10.2307/2136404>